

מאמר שני בסדרה: מדוע החליטו ראשי ישראל למנוע את יציאת הבריטים מסואץ

יולי 1954

7.6.54: ס. צ. זולצברגר כותב בניו יורק טיימס כי קבוצה ישראלית יוזמת מלחמה מתוך אמונה כי המאזן משתנה לרעת ישראל. אמריקה רוצה ברית ערבית שתכלול את מצריים. גם בריטניה עצבנית נוכח המוקיניות האמריקאית, בחששה כי מצריים תבוא במקום המדינות ההאשמיות, הקשורות בבריטניה.

12.6.54: שריהדרכה המצרי, סלאח סאלם, מודיע כי מצריים מתנגדת לברית מערבית כל עוד לא נפתרה בעיית סואץ. הדבר מתקבל כרמז לכך כי מצריים אמנם תצטרף לברית מערבית אחרי פיתרון בעיית סואץ.

13.6.54: ישיבת ממשלת ישראל דנה ביחסי ישראל-ארצות הברית.

בישיבה זו, כמו בכל הישיבות הקודמות, נתגלה הסיכסוך בין לבון לבין שרת בכל חריפותו. לבון דרש פעולה, והכל הבינו כי הוא מדבר גם בשם בן-גוריון ודיין. חודש לפני כן, ב-11.5.54, נתגלו חילוקי-הדעות גם בכנסת. באותו יום גינה שרת את

מאת אורי אבנרי

אספקת הנשק האמריקאי לעיראק, אך הסתייג מהשחאת המדיניות האמריקאית החדשה לספר הלבן הבריטי משנת 1939. פנתס לבון, לעומת זאת, נקט בסיגנון שונה לגמרי. נאומו היה מוקדש בחלקו לפולמוס עם בירוד. "מצבנו הבינלאומי אינו כיום כפי שהיה תמול-שולם. מר בירוד דורש מישראל הפסקת-הקשר עם התפוצות. הוא דורש ביטול יסודות העליה וקיבוץ-גלויות, תשלום פיצויים לפליטים, החזרת הפליטים, ויתור על חלק מכריע של מי הירדן, ויתור על הזכות לגמול למרצחים. מר בירוד דוגל בחימוש הערבים למלחמה בקומוניזם..."

לבון לא התנגד למלחמה בקומוניזם. להיפך, הוא רצה כי אמריקה תשתף בה את ישראל, ולא את הערבים. "יהיו אשר יהיו איההבנות בינינו לבין המדינות הדמוקראטיות הגדולות בעולם — הקשר הזה בינינו לביןן לעולם לא ייפגע ולא ייפסק. כל קשר אחר יכול להיות רק קשר זמני ותועלתני."

עיקר הנאום היה מופנה כלפי פנים, נגד אותם החוגים שדגלו בהשתלבות ישראל במרחבי. "אינטראציה או השתלבות של ישראל במזרח התיכון... אינה אלא שיעבוד. היינו ערביזציה מדינית, טריטוריאליה, מוסרית ותרבותית של ישראל. יש להכניס קיצוב בהכרזת-השלום שלנו... דם יהודי לא יהיה הפקר במדינת ישראל..."

שום פעולה מצרית לא שימשה עילה לנאום מלחמתי זה של לבון. להיפך, מצריים המשיכה בגלוי בקו המתון שלה, שהתפרש כהשלמה עם קיום ישראל ונסיון להסדיר בשקט את הבעיות עימה. ב-19.6.54 הודיע האלוף מחמוד ריאד, ראש המחלקה הערבית במשרד-החוץ המצרי, שהערבים מוכניו לקבל פיקוח בינלאומי על חלוקת מי הירדן. לבון ודיין התנגדו לחלוקה זו, אולם אילו יצאה לפועל, היו הערבים ניכנסים בפעם הראשונה, רשמית, למיסגרת של שיתוף-פעולה מרחבי שכללה את ישראל. דחק לכך התנגד לבון, כפי שהכריז בנאומו בגלורילב כה רב.

מה רצו לבון וחבריו — דיין ופרס? בחזית הפנימית היתה מגמתם ברורה. ב-14.6.54 נפתח בכנסת הדין בחוק העבירות נגד המדינה — חוק אכורי ורודני, שאין כמותו בשום מדינה דמוקראטית, ואף לא במדינות דיקטטוריות רבות. לאורך הגבול הירדני נמשכו מעשי-הרצח ההרודיים. ועדת שבת-הנשק הישראלית ירדנית, אשר הנציגים הישראליים פרשו ממנה, גינתה את ישראל כל כמה ימים, בהסכמת היושבי-ראש האמריקאי.

אולם החזית העיקרית, שריתקה את חשומת-לבם המלאה של האקטיביסטים, היתה בסואץ. שם התקדמו המאורעות בקצב קדחתני. ראשי המחנה האקטיביסטי החלו חוששים כי בגלל

• אז היו רק שני חוגים כאלה: מפ"ם והעולם הזה.

המשולש: דיין, פרס ולבון בימי המשבר

האחד במאי, 1954, היה יום שיגרתו למדי בישראל. מרבית הפועלים שבתו מעבודה, אך התגייגות הרגילות של ההסתדרות היו אפופות אוירה של אדישות. כי בשנת 1954 לא היתה להסתדרות כל חשיבות. המאבקים האמיתיים על המדינה נוהלו בתוך-הוכני הממשלה — ועתה הפכו כה חריפים, עד כי אפילו העולם החיצוני קיבל עליהם ידיעות מקיפות. מאבקים אלה התנהלו על רקע המשבר המחרף והולך שביחסים בין ארצות-הברית לבין ישראל — והידידות המתגבשת והולכת בין ארצות-הברית למצריים.

הכוח הדוחף של תהליך כפול זה היה ג'ון פוסטר דאלס. אולם דאלס לא הבלט את עצמו. במקומו דיבר איש שזכה או לפרסומת עולמית, ושנראה לרבים בישראל כיוורשו של ארנסט בוין והמון-הרשע, שמו היה הנרי בירוד. הוא היה אלוף בדימוס של צבא ארצות-הברית, ומילא תפקיד של עוזר שריהחוף לענייני המזרח התיכון.

ביום האחד במאי נשא בירוד נאום שזינע את ישראל. כבמה מתאימה בחר לו את כינוס המועצה האמריקאית למען היהדות, גוף יהודי קטן אך רבי-השפעה, המתנגד לציננות. "על ישראל להפיג את פחד הערבים מפני העלייה ההמונית", קרא בירוד. "עליה להחזיר חלק מן הפליטים הערביים."

הטענה עצמה לא היתה חדשה. כימעט כל האישים שתייכחו איפעם בין ישראל לבין הערבים טענו כי ראש וראשונה חייבת ישראל לחדול מדיבוריה על עליית המיליונים, מאחר שכל ערבי בטוח כי עליה כזאת יכולה להיקלט רק אחרי שישראל תכבוש בכוח שטחים ערביים נוספים.

מנהיג המועצה, המיליונר היהודי לסינג רוזנזאלד, הוסיף באותו מעמד כי יש לבטל את חוקי-השבות, כי יהודי ארצות-הברית אינם רוצים לעלות, ויהודי ברית-המועצות אינם יכולים לעלות.

כעבור יומיים נודע כי הנאום של בירוד לא היה מיקרי. הוא הוכן מראש, בהקפדה רבה, ואף זכה לאישור מוקדם של דאלס. היה ברור כי החל מיבצע אמריקאי גדול למשיכת מצריים החדשה למחנה המערבי.

כבר קודם לכך החלו ראשי ישראל בהכנת כמה וכמה צעדים דראסטיים, שמטרתם היתה למנוע את ההתקבקות האמריקאית-מצרית. נסיונות אלה קיבלו עתה צביון של דחיפות. בעוד שמששה שרת ניסה לעשות זאת בדרך הדיפלומאטי, על ידי פעולת-הסברה של שגרירים, ביקשו ראשי מערכת הבטחון דרכים אחרות, פחות שיגרתיות.

המלחמה בין לבון ושרת

1.5.54: השר המצרי לעניינים סוציאליים, כאמל אל-דין חוסיין, מודיע כי הקומוניסטים המצריים תכננו הפיכה להיום, וכי רבים מהם נעצרו.

3.5.54: ישראל מגישה מחאה רשמית על נאומו של בירוד.

15.5.54: השבועון הלונדוני החשוב אקונומיסט, מודיע כי החריפו חילוקי-הדעות בין קבוצת שרת, הקטנה יותר, לבין קבוצת בן-גוריון, התובעת תוקפנות ישראלית. טיימס מודיע כי הערבים מאמינים כי ישראל רוצה להשיג הכרעה צבאית בהקדם. לאור העובדה שבעיית סואץ תוסדר בקרוב.

16.5.54: המאלה מודיעה כי שריהחוף המצרי מתנגד להפיכת הבעייה הארצישראלית למקע דתי מוסלמי נגד היהדות. שריהחוף הפאקיסטאני בא לקאהיר כדי לתווך בין בריטניה לבין מצריים בעניין סואץ.

27.5.54: דובר מצרי מודיע על חידוש השיחות הבריטיות-מצריות על פיניו סואץ.

30.5.54: אונברבר מודיע כי המפקד הראשי של הכוחות הבריטיים במזרח התיכון עוסק בהכנות לקראת פיניו סואץ. מניחים שההסכם יושג לפני חודש יולי, כאשר תתכנס האסיפה המכוננת במצריים. קצינים בריטיים מאוור התעלה מחפשים בתים בקפריסין.

3.6.54: פרשנים טוענים כי אמריקה אינה יכולה לתת נשק למצריים כל עוד נמשך המצב על סואץ. על כן לוחצת אמריקה על בריטניה שתיסיי את המשא-והמתן עם מצריים.

5.6.54: זאפולולה חאג, שריהחוף הפאקיסטאני, נפגש עם שריהחוף הבניטי, אנתוני איזן, ומודיע בתום השיחה כי השיחות על פיניו סואץ יתחדשו בקרוב.

המשא ומתן לפינוי סואץ: נאצר והבריטים